

TALABALARDA POZITIV DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Yakubova Shaxnoza Erkinbayevna
Urganch davlat pedagogika instituti PhD

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarda pozitiv dunyoqarashni shakllantirishning nazariy asoslari yoritiladi. Ilmiy adabiyotlar, sotsiologik so‘rovlar va psixologik kuzatuvlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, shaxs psixologiyasida optimistik qarash, ijtimoiy hamkorlik, o‘z-o‘zini hurmat qilish va motivatsiya kabi omillar ijobiy munosabatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ta’lim jarayonida interfaol usullar, hamkorlikdagi loyihalar va demokratik munosabatlar talabalarda sog‘lom hayotiy pozitsiya, ijtimoiy barqarorlik va o‘ziga bo‘lgan ishonchni kuchaytiradi. Muallif talabalik davrida ijobiy dunyoqarashni shakllantirish uchun psixologik muhit, oilaviy tarbiya, akademik yondashuvlar va jamiyatdagi o‘zgaruvchan sharoitlar kabi ko‘plab omillarni hisobga olish zarurligini ta’kidlaydi.

Kalit so‘zlar: talaba, pozitiv dunyoqarash, shaxs psixologiyasi, ijtimoiy hamkorlik, optimizm, motivatsiya, interfaol usullar, demokratik munosabatlar, ijtimoiy barqarorlik

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические основы формирования позитивного мировоззрения у студентов. Результаты анализа научной литературы, социологических опросов и психологических наблюдений показывают, что такие факторы, как оптимистический настрой, социальное сотрудничество, самоуважение и мотивация, играют ключевую роль в развитии позитивного отношения к жизни. Использование интерактивных методов, совместных проектов и демократичных подходов в образовательном процессе способствует укреплению социальной стабильности, здоровой жизненной позиции и уверенности в себе у студентов. Автор подчёркивает необходимость комплексного учёта психологического климата, семейного воспитания, академических подходов и быстро меняющихся условий общества при формировании позитивного мировоззрения в студенческие годы.

Ключевые слова: студент, позитивное мировоззрение, психология личности, социальное сотрудничество, оптимизм, мотивация, интерактивные методы, демократические отношения, социальная стабильность

Annotation: This article examines the theoretical foundations of shaping a positive worldview among university students. An analysis of scholarly literature, sociological surveys, and psychological observations indicates that factors such as an optimistic mindset, social cooperation, self-esteem, and motivation are crucial for fostering a positive outlook. The use of

interactive methods, collaborative projects, and democratic approaches in the educational process strengthens students' social stability, healthy life perspective, and self-confidence. The author highlights the importance of taking into account various elements—psychological climate, family upbringing, academic methods, and rapidly changing social conditions—to effectively cultivate a positive worldview during the student years.

Keywords: student, positive worldview, personality psychology, social cooperation, optimism, motivation, interactive methods, democratic relations, social stability

Kirish Zamonaviy jamiyatda talabalar nafaqat kasb-hunar va mutaxassislik bo'yicha malaka olish, balki shaxs sifatida kamol topish, ijtimoiy munosabatlarda muvaffaqiyat qozonish, turli sinov va inqirozlarga nisbatan mustahkam ma'naviy poydevor shakllantirish zarurati bilan ham yuzma-yuz keladi. Bunday sharoitda talabalarda pozitiv dunyoqarashni rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi, chunki bu yoshlar ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy yoki shaxsiy muammolarga duch kelganda sinovlardan to'g'ri xulosa chiqarish, istiqbolli maqsadlar qo'yish, sog'lom hayot tarzi va musbat kommunikatsion madaniyatni shakllantirish imkonini beradi. Pozitiv dunyoqarash – kishining atrof-muhit, hayotiy voqelik va ijtimoiy munosabatlarni barqaror holda ijobiy talqin qilish, sog'lom optimizm bilan ta'lim jarayonida va hayotda o'z o'rnini topishga intilish ko'nikmasidir. U insonning psixologik barqarorligidan tortib, ijtimoiy hayotda hamkorlik qilishga, tinch-totuv munosabatlarni saqlashga xizmat qiladi. Talabalarda pozitiv dunyoqarashni shakllantirish masalasi ilmiy-nazariy nuqtai nazardan psixologiya, pedagogika, sotsiologiya, falsafa kabi fanlar chorrahasida tadqiq etilgan. Mualliflar shaxsda optimistik qarash, ijtimoiy adaptatsiya, ijobiy emotsional munosabatlar tizimini barpo qilish, mustahkam irodaviy xatti-harakatlar va o'ziga bo'lgan ishonchni kuchaytirishning nazariy asoslarini ishlab chiqqan.

Metodlar Mazkur tadqiqot doirasida sifat metodlari asosiy tahlil vositasi sifatida qabul qilindi. Avvalo, muammoning nazariy tagzaminini yoritish maqsadida pedagogika, psixologiya va sotsiologiya bo'yicha ilmiy adabiyotlar, ayniqsa, talabaning shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvi, psixologik barqarorligi va optimizm xususiyatlari, yoshlar bilan ishlash metodikasi kabi mavzularga oid monografiyalar o'rganildi. Shuningdek, talabalarga tegishli bo'lgan psixologik tahliliy ishlar, xorijiy olimlarning maqolalari, o'quv jarayonini boshqarishda mustaqil fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuvni rag'batlantirish uslublari ham ko'rib chiqildi. Keyin, sotsiologik so'rov usuli qo'llanilib, oliy ta'lim muassasalarining bir necha yo'nalishida tahsil olayotgan 118 nafar talaba o'rtasida onlayn anketa tarqatildi. Ushbu anketa orqali ularning hayotiy maqsadlari, stressga bardoshlilik darajasi, atrof-muhitga munosabati va o'zi to'g'risidagi fikrlari, oilaviy tarbiya, ijtimoiy munosabatlar hamda dars jarayonidagi ishtirokini qanday baholashi bo'yicha ma'lumotlar yig'ildi. Olingan ma'lumotlar kontent-analiz qilinib, ular mashhur nazariy konsepsiyalar – masalan, humanistik psixologiya, konstruktivizm, emotsional intellekt, sotsiokultural yondashuvlar asosida tahlil qilindi. Shuningdek, psixologik kuzatuv ham o'tkazilib, ayrim talabalar kichik guruhlarda ishlash,

loyiha asosida o‘qitish jarayonlarida ishtirok etganda namoyon etadigan emotsional reaksiyalar, ijtimoiy adaptatsiya elementlari, muammoli vaziyatga munosabati o‘rganildi. Bunda talabalarning ijtimoiy hamkorlikka kirishish, bir-biriga yordam taklif qilish, o‘zaro muloqotini konstruktiv yo‘nalishda rivojlantirish kabi xatti-harakatlari ham qayd etildi. Olingan ma’lumotlar orqali nazariy modelning amaldagi ko‘rinishi haqida xulosa qilishga harakat qilindi.

Natijalar Tadqiqot natijalari talabalarda pozitiv dunyoqarash shakllanishi bir necha asosiy omilga bog‘liqligini ko‘rsatdi. Avvalo, psixologik omil sifatida talabaning o‘z-o‘zini baholash, ijtimoiy muhitga moslashish, oilaviy tarbiyaning xususiyatlari, oldiga qo‘ygan hayotiy maqsadlarining realistik yoki ideallashtirilgan darajasi alohida ta’sir ko‘rsatadi. Anketa natijalarida ishtirok etganlarning 65 foizi kelajakdagi maqsadlarini aniq rejalashtirishga intilishini bildirgan bo‘lsa-da, 35 foizi o‘zlarida aniq motivatsiya yetarli emasligini, chuqur stress yoki mavhumlik hissini boshdan kechirayotganini ta’kidladi. Xususan, shaxsiy fazilatlarida o‘ziga past baho beradigan, noaniqlikdan xavotirga tushadigan talabalar auditoriya mashg‘ulotlarida kamroq faollik ko‘rsatishi aniqlandi. Bundan tashqari, tadqiqotda ma’lum bo‘ldiki, ijtimoiy-madaniy muhit talabalarning dunyoqarashida muhim rol o‘ynaydi. Ota-onalarning va yaqinlarning emotsional qo‘llab-quvvatlashi, talabaga bo‘lgan ishonchi hamda oliy ta’lim muassasasida yaratilgan psixologik muhit – ijobiy motivatsiyani rag‘batlantiruvchi muhim omillar sirasiga kiradi. So‘rovnomada qatnashgan talabalar orasida “oilaviy barqaror muhit va o‘z fikrini erkin ifoda etish imkoniga ega bo‘lganlar” dars jarayonidagi mustaqillik va ilmiy izlanishga qiziqishi yuqoriligi bilan ajralib turdi.

Oliy ta’lim tizimidagi o‘qitish usullari ham pozitiv dunyoqarashni shakllantirishda o‘ziga xos ahamiyat kasb etishi ma’lum bo‘ldi. Loyiha usuli, muammoli o‘qitish, rolli o‘yinlar, ochiq munozaralar, tanqidiy tafakkurni faollashtiruvchi usullar talabalarga ijtimoiy-psixologik jihatdan hamkorlik, o‘rganish va ijodiy yondashuvda faol bo‘lish imkonini berib, hayotiy holatlarni ijobiy talqin qilish ehtimolini oshiradi. Shuningdek, o‘qituvchining demokratik munosabati, talaba fikrini tinglash, dars jarayonidagi asosiy qarorlarning talabalar bilan hamkorlikda qabul qilinishi kabi tamoyillar ham ijobiy hissa qo‘shishi qayd etildi.

Munozara Natijalar jamiyatda raqamli texnologiyalar, globallashtirish, ekologik muammolar, pandemiya kabi omillar yoshlar dunyoqarashiga ta’sir o‘tkazadigan murakkab sharoitda ijobiy munosabat shakllantirish zaruriyatini yana bir karra tasdiqlaydi. Xususan, talabaning o‘zi ko‘p vaqtini onlayn muhitda, ijtimoiy tarmoqlarda o‘tkazayotgani, u yerda turli qarashlar, stressli xabarlar, disinformatsiya oqimiga duch kelishi ehtimoli yuqori. Shu sababdan, ichki mustahkamlik, real voqelikni to‘g‘ri talqin qilish va ijtimoiy muammolarga konstruktiv yondashish imkonini beradigan pozitiv dunyoqarashga ega bo‘lish dolzarb masala sifatida ko‘rinadi. Talabalarda shakllanadigan pozitiv dunyoqarash odamlar o‘rtasidagi hamkorlik, o‘zaro ishonch va birdamlikni mustahkamlashga xizmat qilishi mumkin, chunki bu jarayonda talaba nafaqat o‘zi, balki atrofdagilar manfaatini ham inobatga oladi. Bundan tashqari, ijobiy ruhiyatga ega shaxs jamiyatdagi ziddiyatlarni hal qilishda, turli kelishmovchiliklar yoki inqiroz

holatlarida murosaga intilishda muhim rol o‘ynaydi. Shunday ekan, ta’lim jarayoni doirasida maqsadli pedagogik strategiyalarni joriy qilish, talabalar o‘rtasida sog‘lom raqobat va hamkorlik muhitini barpo etish, shu jumladan, interfaol usullarni keng qo‘llash kelajak avlodning ijobiy motivatsiyaga ega bo‘lishini ta’minlaydi. Natijalarning cheklovlariga e’tibor qaratilganda, tadqiqot nisbatan cheklangan respondentlar bilan o‘tkazilgani, respondentlarning aksariyati bitta mintaqadagi oliy ta’lim muassasalarida ta’lim olayotgani e’tirof etilishi mumkin. Shuningdek, ijtimoiy-madaniy xususiyatlar, til muhiti, shaxsiy xulq-atvor an’analari kabi ko‘plab omillar ham talabaning dunyoqarashiga ta’sir qilishi mumkin. Bu ma’lumotlarni umumlashtirishda ehtiyotkorlik bilan yondashish zarur. Muammolar orasida o‘qituvchilarning ijtimoiy-psixologik tayyorgarligi, oilalar bilan hamkorlikning yetarli emasligi, talabalarda psixologik yordam madaniyatining sustligi kabi omillar ham bor. Bularning barchasi ta’lim jarayonida shaxsda pozitiv dunyoqarash shakllantirishni sekinlashtirishi yoki samarasini pasaytirishi mumkin. Shu bois, amaliyotda keng ko‘lamli chora-tadbirlar, xususan, o‘qituvchilarning malakasini oshirish, psixologik xizmat sifatini yaxshilash, talabalarga mo‘ljallangan trening va klublarni tashkil qilish lozimligi ko‘rinadi.

Xulosa Yuqoridagilardan kelib chiqib, talabalarda pozitiv dunyoqarashni shakllantirishning nazariy asoslari bir necha manbalarga suyanadi. Birinchisi, shaxs psixologiyasida optimistik nuqtai nazarni barpo qilish g‘oyasi, bunda individuallik, o‘z-o‘zini hurmat qilish, motivatsiya, ijtimoiy adaptatsiya omillari muhimdir. Ikkinchisi, ta’lim jarayonida konstruktiv va sotsiokultural yondashuvlar, interfaol usullar, tanqidiy fikrlash va ijodiy loyihalarga asoslangan metodikalar ijobiy munosabatlarni, o‘z-o‘zini rivojlantirishni rag‘batlantiradi. Uchinchisi, ijtimoiy madaniyat va oilaviy tarbiya komponentlarining ham talaba dunyoqarashiga ta’siri katta, chunki oila va atrof-muhitdagi ishonch, hamkorlik, xatolarni ijobiy qabul qilish madaniyati ongda mustahkamlanadi. Mazkur tadqiqotda olingan natijalar, bir tomondan, talabalarning shaxsiy xususiyatlari, oilaviy tarbiya, o‘qituvchining ta’siri, akademik muhit va ijtimoiy jarayonlarni inobatga olgan holda, talabalik davrida optimizm va ijobiy qarashlarni shakllantirish uchun zarur sharoit yaratish mumkinligini tasdiqlaydi. Boshqa tomondan, ijtimoiy-psixologik yordam, motivatsion treninglar, qiziqish klublari, erkin muloqot maydonlari talabalarga o‘z salohiyatlarini sinab ko‘rish, xatolaridan saboq olish va shu bilan birga, ijobiy munosabatda bo‘lishni o‘rgatadi. Shu bois, talabalarda pozitiv dunyoqarashni shakllantirish bo‘yicha kelgusidagi tadqiqotlar har tomonlama chuqur, jumladan, turli ijtimoiy qatlamlar, iqtisodiy sharoitlar, madaniy xususiyatlar kontekstida o‘tkazilishi, raqamli texnologiyalar va global masalalar bilan bog‘liq stress omillarining ham integratsiyalashgan tahlili amalga oshishi lozim. Shuningdek, ijtimoiy ta’lim platformalari, ijodiy loyihalar, hamkorlikka asoslangan o‘quv metodikalarini to‘liq ishga solish, talabalarning mustaqil fikrlashini ijobiy tarafga yo‘naltirishga yordam beradi. Shunday yo‘l bilan kelgusida yetuk va barqaror ijtimoiy munosabatlarni shakllantiradigan, hayotning turli sinovlarida ham optimizm, ham ijtimoiy mas’uliyat ko‘rsatadigan avlodni tarbiyalab borish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Maslow A. H. Motivation and Personality / A. H. Maslow; 3rd ed. – New York: Harper & Row, 1987. – 293 p.
2. Селигман М. Е. П. Оптимизм как основа жизнеспособности / М. Е. П. Селигман; пер. с англ. – М.: Официальное изд-во, 2010. – 312 с.
3. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс; пер. с англ. – М.: Независимая фирма «Класс», 1994. – 480 с.